

בגדר מושבע מפי אחרים

א. הר"ן | מסכת נדרים דף ב עמוד א

ושבועות כשבועות - כלומר דכינוי שבועה הרי הוא כשבועה וחיילא ומהא שמעינן דשבועה לא בעיא שם אלא כיון שאמר שבועה או שבותה שהיא כנויה שלא אוכל ככר זה אסור לאכלו דמתני' בכה"ג עסקינן, דאי בשהזכיר את השם מאי איריא משום כנוי שבועה תיפוק לי משום הזכרת השם דאפילו בלא שבועה ובלא כנוי הוי שבועה, והראיה מדאמרין בפ' אין מעמידין (ע"ז כח) לאלהי ישראל לא מגלינא וכדאי' התם, ולקמן נמי במכילתין /נדרים/ (דף כב:) אמרי' מארי כולא לא טעימנא, ועוד דלמ"ד כנויין לשון שבדו הם להכי תקנו כנויין בשבועה כי היכי דלא לומר שבועה לה' כדמוכח בגמ' אלמא כל שהזכיר שבועה או כנויה אפי' בלא הזכרת השם מהני, ואיכא לאקשווי מדאמרין בפ' שבועת העדות (שבועות לה:) דשבועת העדות בעיא שם וכדילפינן התם אלה אלה מסוטה, תירץ ר"ת ז"ל דה"מ במושבע מפי אחרים דהא מסוטה גמרי' לה שמושבעה מפי כהן אבל במושבע מפי עצמו לא בעי' שם, ותמהני עליו פה קדוש איך אמר דבר זה דהא אמרינן בס"פ שבועות שתיים בתרא (שם דף כט:) דהמוציא אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי וילפי' לה מסוטה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן כלומר והוא כמושבעת מפי עצמה וכמו שפרש"י ז"ל שם ובפ' שבועת העדות (שם דף ל) דאי לא אפי' מושבעת מפי אחרים לא הויא, וה"ט דתנן התם דאע"ג דשבועת בטיי דמושבע מפי אחרים פטור כל היכא שענה אמן חייב וכיון שכן דמסוטה גמרינן הוה לן למימר דאפי' מושבע מפי עצמו ליבעי שם ולפיכך לא ירדתי לסוף דעתו בזה, ועוד הקשו עליו דהתם משמע דאפי' במושבע מפי אחרים לא בעי שם דתנן התם /שבועות/ (דף לה) משביעני עליכם אוסרכם אני וכו' הרי אלו חייבים ומסיק אביי דה"ק משביעני עליכם בשבועה אלמא בלשון שבועה בלחוד סגי ואף על פי שרש"י ז"ל פי' שם במילתיה דאביי דמיירי כשהזכיר את השם אין זה במשמעות הלשון אלא עיקרן של דברים דההיא דאמרין דשבועת העדות בעיא שם ר' חנינא בר אידי היא דגמר אלה אלה מסוטה אבל רבנן לא בעו לא שם ולא כנוי וכדמוכח מתני', וכי תנן התם ובכל הכנויין הרי אלו חייבין, לאו דבעיא שם או כנוי אלא לומר דמשביע בכנוי כמשביע סתם ומהני ולא כמשביע בשמים ובארץ דתנן התם דפטורין, אלא שהראב"ד ז"ל אמר דלענין מלקות אינו לוקה אלא בהזכרת השם דבכולהו לאוי דשבועה שם כתיב בהו לא תשא את שם ה' לא תשבעו בשמי אבל לענין איסורא בלא שם נמי איתא.

ב. שבועות דף כט עמוד ב

מתני'. שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים, בקרובים וברחוקים, בכשרין ובפסולין, בפני בית דין ושלא בפני בית דין, מפי עצמו, וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים, ברחוקים ובקרובים, בכשרין ובפסולין, בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד, ומפי עצמו, וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. אחת זו ואחת זו - המושבע מפי אחרים חייב, לא אכלתי היום ולא הנחתי תפלין היום, משביעך אני ואמר אמן - חייב. גמ'. אמר שמואל: כל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה בפיו דמי, דכתיב: ואמרה האשה אמן אמן.

ג. רש"י | מסכת שבועות דף ל עמוד א

פני ב"ד ושלא בפני ב"ד - אם מפי עצמו נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות.

ומפי אחרים - כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו לי אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם אינן חייבים עד שיכפרו בו בב"ד דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד וגו' במקום שאילו היה מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב אבל מפי עצמו יליף ר' מאיר בג"ש כדמפרש בגמרא ואפי' חוץ לב"ד.

ד. רש"י | מסכת שבועות דף לו עמוד ב

ומפי אחרים - שלא ענה אמן כגון משביעני עליך שתחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי אינו חייב עד שיכפור בב"ד משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות גמרינן ליה וסבירא ליה לר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כדפרישנא בפירקין לעיל /שבועות/ (דף לא).

ה. הר"ן על הר"ף | מסכת שבועות דף יג עמוד א

ומפי אחרים. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו לי אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם:

ו. שבועות דף כ עמוד ב

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: אוכל ולא אוכל - שקר, ואזהרתיה מהכא: לא תשבעו בשמי לשקר; אכלתי ולא אכלתי - שוא, ואזהרתיה מהכא: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא; קונמות - עובר בלא יחל דברו. מיתבי: שוא ושקר אחד הן; מאי לאו מדשוא לשעבר, אף שקר נמי לשעבר, אלמא אכלתי ולא אכלתי - שקר הוא! מידי איריא? הא כדאיתא והא כדאיתא. ומאי דבר אחד הן? דבדיבור אחד נאמרו, כדתניא: זכור ושומר בדיבור אחד נאמרו, מה שאין יכול הפה לדבר, ומה שאין האוזן יכול לשמוע.

רש"י

אוכל ולא אוכל - כלומר שבועה להבא קרוי שבועת שקר. **ואזהרתיה מלא תשבועו בשמי לשקר** - וה"ק לא תשבועו בשמי כדי לשקר בשבועתכם לאחר זמן והמתרה בו צריך להתרות בו שהוא עובר באזהרת לא תשבועו בשמי לשקר. **אכלתי ולא אכלתי** - כל שבועה לשעבר שאינה אמת קרויה שבועת שוא דלשון שוא לשון ולא כלום כמו בחבלי השוא (ישעיהו ה) לשוא הכיתי את בניכם (ירמיהו ב) אף כאן יצאתה מפיו לבטלה ואזהרתיה מלא תשא והמקרא הזה צריך להתרות בו.

ז. ספר החינוך | פרשת יתרו מצוה ל

(א) שלא ליטע לשוא

שלא נטע לבטלה. שנאמר [שמות כ', ז'] לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וענין הבטלה הוא בארבע צדדין, כגון שנשבוע על דבר ידוע שאינו כן. כגון על עמוד של שיש שהוא של זהב וכן כל כיוצא בזה. הצד השני, כגון שנשבוע על הידוע שהוא כן, כגון על האבן שהוא אבן ועל העץ שהוא עץ וכן כל כיוצא בזה. הצד השלישי, שנשבוע לבטל מצוה או מצוות שחייבנו השם ברוך הוא בהן, שגם זה לבטלה לגמרי הוא, שאין בידו ליטע על מה שכבר חייבו האל, וכמי שנשבוע בדבר ידוע שאינו כן הוא. הצד הרביעי, שנשבוע לעשות דבר שאין בו כח לעשותו, כגון שלא יישן שלשה ימים רצופים או שלא יאכל שבעה ימים רצופים וכן כל כיוצא בזה.

משרשי מצוה זו, לדעת בני אדם ולקבוע בנפשותם ולחזק האמונה בלבבותם, כי האל ברוך הוא אשר בשמים ממעל, חי וקיים לעד אין קיום כקיומו, וראוי ומחויב עלינו בזכרנו שמו הגדול על מעשינו ועל דבורינו, לזכרו באימה ביראה ברתת ובזיע, ולא כמהתלים ומדברים בדבר קל כמו הדברים ההווים ונפסדים ואינם נשארים בקיומם כמונו אנחנו בני אדם ושאר דברי העולם השפל, על כן לקבוע הענין הזה בלבבנו ולהיות יראתו על פנינו לחיותנו ולזכותנו, חייבנו במצוה הזאת לבל נזכיר שמו הקדוש לבטלה, וענש מלקות על המקיל ועובר עליה.

ומזה השורש בעצמו הוא ענין שבועת שקר, כלומר נשבוע לקיים דבר ולא קיימו שהיא נקראת שבועת ביטוי, שבא עליה לאו אחר בפני עצמו בסדר קדושים תהיו, כמו שנאמר [ויקרא י"ט, ב] ולא תשבועו בשמי לשקר, כי הנשבוע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא ידוע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלהים כאומר בלבו שאין אמת, תאלמנה שפתיו.

וכן הנשבוע לעשות דבר ואחר כך לא יעשנו. הנה הוא גם כן במורדי אור מכחישי האמת. כי פירוש נשבוע הוא לפי דעתי, שגומר האדם בלבו ואומר בפיו, להיות מקיים אותו דבר שנשבוע עליו ולא ישנהו לעולם, כמו שהשם ברוך הוא קיים ולא ישתנה לעדי עד. וזהו שלשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל בדבריו להיותו קיים במה שאמר בקיומו ברוך הוא.

ח. יומא דף יח עמוד ב

משנה. מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו בית אבטינס והשביעוהו, ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו: אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושלוח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין.

ט. רמב"ם | הלכות סנהדרין פרק כד

[הלכה ח] וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שעריו ולהשביע באלהים בעל כרחו שלא יעשה או שלא עשה, שנאמר ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלהים.

י. רמב"ם על משנה | שבועות פרק ד משנה ה

השמיענו שאין חלוק בין שינוי מיני הטענת ובין שנוי מיני הדברים שהוא טוען אותן, אם טען במין אחד ממיני העסקות כגון שאמר להם יש לי אצלכם עדות שיש לי אצל פלוני חטים ושעורים וכוסמין בתורת פקדון, או שאמר להם יש לי אצלכם עדות שיש לי אצלו כך וכך חטים מהם פקדון ומהם תשומת יד ומהם גזל ומהם אבדה, הרי הדין בשני מיני כפירת עדות אלו שוה כמו שהזכיר.

יא. תוספות | מסכת בבא קמא דף נו עמוד א

פשיטא אם לא יגיד וכו' - וא"ת ה"מ כשעבר על שבועתו כדכתיב ושמעה קול אלה וי"ל דה"ק קרא כשעובר בדבר שאם לא יגיד היה נושא עון אז יביא קרבן שבועה אבל בלא שבועה נמי איכא נשיאות עון כדמוכח במתני' באחד דיני ממונות (סנהדרין דף לז:): ודוקא בב"ד דכשאומרים אין אנו יודעים להעיד שוב אינם יכולין להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והיינו אם לא יגיד דקרא אבל חוץ לב"ד אין לחוש שיכול לחזור ולהעיד.

יב. חידושי הרשב"א | בבא קמא דף נו עמוד א

אי בתרי מדאורייתא נמי מחייב, כלומר לא הי' צריך לומר בזו ר' יהושע דמחייב בדיני שמים דפשיטא שהתורה חייבתו דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו, וא"ת ההוא בנשבוע וכפר כתיב דחייב בקרבן כדכתיב ושמעה קול אלה, י"ל דקרא ה"ק כשעובר בדבר שאם לא הי' מגיד הי' נושא עון אז אם שמע קול אלה חייב קרבן. ואין תירוץ זה מחוור בעיני דמנא ליה דה"ק קרא, דמקשה כל כך בפשיטות דאורייתא נמי מיחייב. ומסתברא דממילא שמעינן לה דהיא בששמע קול אלה אף על פי שלא ענה אמן הוא ואפ"ה בשלא הגיד איכא נשיאות חטא, ואם איתא דכשלא שמע קול אלה וכופר בעדותו בב"ד ליכא נשיאות חטא ולא חייבתו תורה להעיד למה מביא קרבן על שמיעת קול בלבד, אטו מי שאומר לחברו משביע אני עליך שתאמר כן וכן שראית ולא הגיד מי מחייב, וקרובים שאינם מעידין לו אינם חייבים מפני שאין בעדותן כלום ואין חייבין להעידו, ואף הכשרים כיוצא בהם לא היו חייבים להעידו כל שלא ענו אמן כנ"ל.

יג. תוספות | מסכת שבועות דף לא עמוד ב

משביע אני עליכם ואמרו אמן - אליבא דר"מ אתי דחייב חוץ לב"ד במושב מפיו עצמו ולכך איצטריך למיתני ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו ותנא כל עניני מושבע מפיו עצמו דאי לרבנן איירי בב"ד למה לי ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו תיפוק ליה דאפי' מפיו אחרים חייב א"נ אתי אפי' כרבנן ונקט ואמרו אמן כדי לקצר וה"ה אם אמרו אח"כ אין אנו יודעים לך עדות.

יד. רש"י | מסכת שבועות דף לא עמוד ב

מתני'. או שאמרו לו - בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר להם משביעני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבין אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה.

טו. רמב"ם על משנה י | שבועות פרק ג משנה י

אמרו מפיו עצמו, הוא תנאי בשבועת בטוי, אבל אם נשבע עליו זולתו שיאכל או שלא יאכל אינו חייב לקיים שבועתו אלא אם אמר אמן, לפי שאין חלוק בין אם נשבע הוא עצמו או שהשביעו זולתו ואמר אמן, כמו שיתבאר לקמן.

טז. רש"י | מסכת שבועות דף כט עמוד ב

מפיו עצמו - שמוציא הוא שבועה מפיו כדכתיב קרא והוא הדין נמי למושבע מפיו אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא ואחת זו ואחת זו המושבע מפיו אחרים חייב אבל לא אמר אמן פטור כגון משביעני עליך אם אכלת אם לא אכלת ואמר לו אכלתי או לא אכלתי.

יז. רש"י | מסכת שבועות דף לו עמוד א

ואמרה האשה אמן אמן - דאי לאו כמוציאה שבועה דמיא אמיא מבדקה אפילו מושבע מפיו אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה ולא דמיא למשביעני עליכם שהם כופרין אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעין לך עדות.

יח. חידושי הרמב"ן | שבועות דף לא עמוד ב

ואיכא דקשיא ליה והא מושבע מפיו אחרים בשבועת העדות חייב מה שאין כן בשאר שבועות, והיינו בדלא ענה אמן שאם ענה אמן כמוציא שבועה מפיו עצמו דמי וחייב אף בשבועת בטוי, והיכא דענה אמן לרבי מאיר בין בבית דין בין שלא בפני בית דין חייב מפני שהוא מושבע מפיו עצמו כדאיתא בפירקין דלעיל (כ"ט ב') וכדפרישית, והואיל וכך למה לי למיתני ואמרו אמן, וכבר פירשה רש"י ז"ל שאם השביע עליהם שיבואו ויעידוהו והם אמרו אין אנו יודעים לך עדות אף על פי שלא ענו אמן חייבין, אבל אמרו אין אנו יודעין לך עדות והוא השביעם ושתקו פטורין שלא קבלו עליהם שבועה כלל, אבל אמרו אחר כך אין אנו יודעים לך עדות כמי שקבלו עליהם השבועה דמי, וכן כתב אף בשילהי פירקין, וקשיא לי אם בשענו אחר כך וקבלו עליהם השבועה אף בבטוי כן כיון דמושבע מפיו עצמו מיקרי, שאחד העונה אמן או הן וכיוצא בו כמוציא שבועה מפיו הוא בודאי, וכמו שביאר הרב ר' משה בספרו, ויש לומר אין אנו יודעין לך עדות לאו כמקבל שבועה הוא ולא כאומר איני מקבל דמי וחייב, אבל שותק כאומר איני מקבל דמי, ולי נראה דמושבע מפיו אחרים אפי' שתקו חייבין, אלא משום דבעי למיתני עלה רבותא דסיפא נקט מפיו עצמו ולא טרח למיתני כולהו דממילא ידעינן דמושבע מפיו אחרים בכי האי גוונא נמי הוא (אלא) שלא ענו כלום.

יט. רא"ש | מסכת שבועות פרק ד סימן כד

והרמב"ן ז"ל דקדק דשבועת ביטוי לא בעינן שם ולא כנוי מדקאמר בשמעתין דלא הוי שבועה. ואי אפשר לפרש שאמר לא אוכל היום (היום) באלהים. דא"כ ל"ל לאו היינו עיקר שבועה כדאמר פרק אין מעמידין (דף כח א) דא"ר יוחנן לאלהא ישראל לא מגלינא אף על פי שלא הזכיר שבועה ואמר' נמי במס' נדרים (דף כב א) מרי אלהא לא אכילנא אלא ע"כ באומר לא אוכל קאמר שהוא כמוציא שבועה מפיו. אלמא דשבועת ביטוי לא בעי אפילו כנוי. ואפשר שידות הן כדאמרין בפרק שני דנדרים (דף טז א) דהא שבועה שלא אוכל הוי שבועה אף על פי שלא הוציא שם מפיו והיינו ידות.

כ. תוספתא | מסכת שבועות פרק ב הלכה ה

המשביע את הגוים ואת הנשים ואת הקטנים ואת הקרובים ואת הפסולים פטורין שנ' והוא עד בעד שראוי להוציא ממון הכתוב מדבר יצאו אילו שאין ראיין להוציא ממון ר' אלעז' אומ' המשביע בעד אחד פטור שאין ראיין להוציא ממון עדות ממון מתקיימת בראייה שלא בידיעה ובידיעה שלא בראייה ואיזו היא ראייה שאין בה ידיעה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי לא מניתי לך במעמד פלוני ופל' יאמרו ואני אתן זו היא ראייה שאין בה ידיעה ואיזו היא ידיעה שאין בה ראייה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי לא הודיתה לי במעמד פלוני ופל' יאמרו ואני אתן זו היא ידיעה שאין בה ראייה: